

פסיעות גסות היה מתעורר לגמרי, והמציאות אינה כך (תוס' תענית י, ב). והטעם שהפסיעה הראשונה נטולת יותר מהפסיעות שאחריה, משום שכל ההתחלות קשות. ועוד יתכן, שרק הפסיעה הראשונה נטולת ממאור עיני, אבל מאכן ואילך כיון שהתרגל בזה, אינו מזיק לו (שם).

וּמְהֵרָה לִיה בְּקִדּוּשָׁא דְבֵי שְׁמַשִּׁי, בשתיה מיין הקידוש בליל שבת (רש"י, והרפואה היא בזכות המצוה (ר"י מלוג' וריטב"א). ויש שכתב, שהרפואה היא כשנותן מיין הקידוש על העינים (תוס' פסחים ק, ב, בשם רב נטרונאי גאון), והרפואה היא מחמת חביבות המצוה וקדושתה (ריטב"א). ויש שכתב, שהרפואה היא כשמתסכל על הנרות בשעת הקידוש, כי פעמיים נ'ד בגימטריא חמש מאות, כנגד אחד מחמש מאות ממאור עיניו (דרכי משה רע"א, ח, בשם המהר"ל).

מְהוּ לְאֹכֹל אֲדָמָה בְּשֶׁבֶת, האם גזרו בה משום שחיקת סמנים כשאר רפואה או לא (רש"י), שכיון שדרך הבריאם לפעמים לאוכלה, יש להסתפק האם דינה כמאכל בריאים שמוותר לאוכלו בשבת, או שהיא רפואה גמורה ואסור (ר"מ קז"ס). ויש שפירש, שהספק הוא אם האדמה היא מוקצה (ריב"ב י).

כֵּל הָאוֹכֵל מֵעֵפְרָה שֶׁל כָּבֵל כְּאֵילוֹ אוֹכֵל מִבְּשַׂר אֲבוֹתָיו, שמתו שם בגולה (רש"י). אבל אין זה משום בשר מתי המבול, שהם אינם אבותינו. ולפיכך לא הקשתה הגמ' שהלא בשרם כבר נמחה אלא על דעת האומר 'כאילו אוכל שקצים ורמשים', שהם באו מהמבול ועליהם נאמר 'וימח וגו' (מהרש"א). ויש שפירש, שדוקא בבשר אבותיו עובר איסור, שאף שנמחה ונעשה עפר ואין בו איסור אכילה, מכל מקום גם אפר המת אסור בהנאה (כמבואר בתמורה לד, א), אבל בבשר מתי מבול אין איסור, לפי שמת גוי מותר בהנאה (מרוי"ט שדח, כשיטת התוס' בב"ק י, א. ובשו"ע י"ד שט"ט, א פסק כדעת האוסרים גם במת גוי). והטעם שחשש זה באכילת עפר קיים דוקא בבבל ולא בארץ ישראל, משום שבארץ ישראל היו מציינים את הקברות, ולכן אין לחוש שיאכל שם מעפר המת (מהרש"א).

כִּיּוֹן דְּמִלְכֵי גִזְרֵי בֵיה רַבְנָן, ומה שלא גזרו כן באכילת אדמה של שאר מקומות (עי' רש"י), יתכן שרק האדמה שבבבל בכוחה לרפא, ולכן רק בה חששו שמא יאכלנה וינזק (ר"מ קז"ס). אך יש שתמה שהרי רבי ישמעאל ורבי יהו' בראי' ישראל, ואם כן מסתבר שדנו על אכילה מאדמת ארץ ישראל (שפת אמת).

דְּבַר כִּי שׁוֹמֵעַ עֲקֵרְךָ וְלֹא אָמַר דְּבַר ה', שלא רצה להזכיר את השם שמא אין זו השכינה (רש"י). ועלי החכימו בכך שגילה לו שה' הוא הקורא לו, ושמואל החכים עוד לחשוש שמא אין זו השכינה, ולכן אמר 'דבר כי שומע עבדך' כמו שאמר לו עלי לומר, כי שמא אכן זו השכינה, אך מחמת הספק נמנע מלומר 'דבר ה' (מהרש"א).

דְּבַר חֲקֻמָּה רָאָה בָּהּ וְכוּ', אף שכך היא ההלכה, נקרא 'דבר חכמה' משום ששאר העניים לא היו בקיאים בהלכה (כמבואר ברש"י (בב"ק ס"ט, א)) והיו נוטלים גם שלש שיבולים, ואילו רות היתה בקיאה בהלכה ולא לקטה שלש, והבקי בהלכה נקרא חכם (בכור שור). ויש שביאר, שהאיסור בשלש שיבולים הוא רק אם נפלו בבת אחת, אך אם נפלו אחת אחת מותר ללקטן, ורות היתה חכמה לדעת כיצד נפלו על פי צורת הנחתן על הקרקע (ראש משביר). ויש שביאר, שדין זה הוא מחלוקת בין בית הלל לבית שמאי (משנה פאה ה, ה), ויתכן שבאותו הדור עדיין לא נקבעה ההלכה בזה כבית הלל, ומצד הדין היתה יכולה לזכות בזה מחמת הספק, ואף על פי כן נזהרה בכך (יד דוד בתרא).

שָׁלָא יְהָא דְבוּרְךָ שֶׁל שֶׁבֶת כְּדוּרְךָ שֶׁל חוֹל, בפירוש האיסור, ראה מחלוקת רש"י ותוס'. ■ ושתי השיטות נפסקו להלכה (שו"ע או"ח ש"ז, א), ואם מתענג מסיפור שמועות וחדשות, מותר (רמ"א שם), אך לא ירבה בזה, משום ביטול תורה. והגשומר מדברי חול לגמרי, קדוש יאמר לו (משנ"ב שם, ד-ה).

הַרְהוּר מוֹתֵר, שהרהור לאו כדיבור (למקן קג, א), והטעם שלא אסרו את ההרהור, לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת (מאירי), או שאסרו דוקא דיבור שהוא בפרהסיא ו'אוושא מילתא', ואין זה כבוד שבת (מהר"ל רא). ■ וכן הוא להלכה, ומכל מקום משום עונג שבת, מצוה שלא יחשוב בעסקיו כלל ויהא בעיניו אילו כל מלאכתו עשויה (שו"ע או"ח ש"ו, ח), וכל שכן אם יש לו על ידי ההרהור טרדת הלב ודאגה, שיזהר מלהרהר (משנ"ב שם, לח).

וְאֵתִי לִיְדֵי סְחִיטָה, האסורה משום מלאכת 'מלבן' (ריטב"א). ולולא החשש שיסחט, אין איסור מצד שריית הבגד במים, שמה שאמרו (זבחים גד, ב) 'שרייתו זהו כיבוסו', זה דוקא בבגד שיש עליו לכלוך, או משום שלא אומרים כן כשהולך בבגדיו במים, שזה דרך לכלוך ולא דרך ניקיון (תוס' לעיל קיא, ב).

אֵלָא בְּהָא כִּיּוֹן דְּלֵא אֶפְשֵׁר שְׁפִיר דְּמֵי ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח שא, ג). וגם אם אמת המים אינה רחבה מותר לדלג ולקפוץ (ביאה"ל שם, ממשמעות הש"ע), ויתכן שהטעם הוא משום שעלול ליפול לתוך האמה (שם), אך כשאין בכך צורך, אסור לדלג או לקפוץ (משנ"ב שם, ב ושעה"צ שם, ג).

פְּסִיעָה גְּסָה בְּשֶׁבֶת, יותר מאמה. ופסיעה בינונית היא אמה (רש"י), כלומר, שחצי אמה יהיה בין רגל לרגל וכפ רגל אחת היא גם כן חצי אמה (מג"א שא, ב). וזהו באדם בינוני ששיעור פסיעה בינונית שלו הוא אמה, ובאדם גדול יותר, כפי שיעור פסיעה שלו (משנ"ב שם, ג), וכל כן אמרו 'אם יכול להניח את רגלו, ולא בסתם' אם אמת המים היא חצי אמה' כשיעור שבין רגל לרגל, כיון שאצל אדם גדול השיעור הוא יותר גדול (שעה"צ שם, ה). ויש שפירש, שפסיעה גסה היא כשעוקר את רגלו השניה קודם שהניח את רגלו הראשונה (מג"א שם, בשם האגודה).

יְכִי בְּחוֹל מִי הוֹתֵרָה, אין הפירוש שבחול הוא איסור גמור, שאם כן כיצד נפרש את 'שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול' על פסיעה גסה, הרי גם בחול היא אסורה (עי' עולת שבת שא, ב), אלא הכוונה היא שבחול אין ראוי לפסוע פסיעה גסה משום שמזיק למאור עיניו, אך אין זה איסור גמור, אבל בשבת יש בזה איסור גמור משום 'מעשות דרכיך' (מהרש"א בע"א, וכן מבואר במאירי שבחול יש להימנע ככל האפשר מפסיעה גסה שלא לצורך. וראה חתם סופר שתמה שהרי 'חמידא סכנתא מאיסורא'). ויש שכתב, שכוונת הגמ' במה שאמרה 'ומהדר ליה בקידושא דבי שמש' היא להשיב על דברי רבי ישמעאל ברבי יוסי, שכיון שיכול להחזיר את מאור עיניו בקידוש, שוב אין בזה איסור בחול, אלא רק בשבת משום 'מעשות דרכיך' (אליהו רבה שם, ג, והחם סופר). ויש שביאר, שמכך שרבי שאל על פסיעה גסה בשבת, מוכח שדעתו היא שבחול מותר, וזו כוונת הגמ' 'כדבעא מיניה רבי', דהיינו שדורשים את 'מעשות דרכיך' על פסיעה גסה כפי הספק של רבי, ולא כתשובת רבי ישמעאל (בן יהוידע).

פְּסִיעָה גְּסָה נוֹשְׁלַת אֲחָד מִחֲמֵשׁ מְאוֹת מִמָּאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם, וכל פסיעה נטולת אחד מחמש מאות ממה שנותר ממאור עיניו לאחר הפסיעה הקודמת, שאם כל פסיעה היתה נטולת אחד מחמש מאות ממאור עיניו שהיה לו בתחילה, בחמש מאות